

TEACHERS' LEVEL OF COMPLIANCE TO ETHICAL VALUES BASED ON SECONDARY STUDENTS' PERCEPTIONS

(ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN ALGILARINA GÖRE ÖĞRETMENLERİN ETİK
DEĞERLERE UYMA DÜZEYLERİ)

Nihal TUNCA¹
Senar ALKIN-ŞAHİN²
Demet SEVER³
Bilge ÇAM-AKTAŞ⁴

ABSTRACT

The purpose of the current study is to investigate teachers' ethical values and compare them in relation to some variables based on the secondary school students' perceptions. The study is a descriptive study designed in the survey model. The universe of the study consists of 25.517 secondary school students attending schools in the city of Kütahya in 2014-2015 school year. The size of the sampling was calculated to be 378 for 95% reliability level. The data were collected through "Student Perception-based Teachers' Ethical Values Scale (SEVS)". Descriptive statistics were used to determine teachers' ethical values based on students' perceptions. For comparisons, t-test, one-way ANOVA and Mann Whitney U test were employed. Based on the students' perceptions, the teachers' level of compliance to ethical values was found to be high. According to the results of the comparisons, the teachers' level of compliance to ethical values varies significantly according to the students' gender, grade level and achievement; their opinions about whether there are some students humiliated by school directors, teachers or their peers; their opinions about the language used by their families while communicating with them; their opinions about whether they are viewed to be students who are successful, loved and appreciated; their opinions about whether they see the school as a place that makes them happy. In light of the findings of the study, some suggestions were made at the end of study.

Keywords: Ethical values, professional ethics, professional ethics values of teachers, secondary school students

ÖZ

Bu araştırmada ortaokul öğrencilerinin algılarına göre öğretmenlerin etik değerlerinin incelenmesi ve çeşitli değişkenlere göre karşılaştırılması amaçlanmıştır. Araştırma tarama modelinde nicel bir araştırmadır. Araştırmanın evrenini, 2014-2015 eğitim-öğretim yılında, Kütahya il merkezindeki ortaokullarda öğrenim gören toplam 25.157 ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır. Örneklem büyüklüğü % 95 güven düzeyi için 378 olarak hesaplanmıştır. Araştırmada veriler "Öğrenci Algısına Göre Öğretmen Etik Değerler Ölçeği (ÖEDÖ)" ile toplanmıştır. Araştırmada ortaokul öğrencilerinin algılarına göre öğretmenlerin etik değerlerini belirlemek amacıyla betimsel istatistikler kullanılmıştır. Karşılaştırmalar için ise t testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Öğrencilerin algılarına göre, öğretmenlerin etik değerlere uyma düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Karşılaştırmalardan elde edilen sonuçlara göre, öğretmenlerin etik değerlere uyma düzeyleri, genel olarak öğrencilerin "cinsiyetlerine; sınıflarına; başarılarına; okulda yöneticiler, öğretmenler ya da öğrenciler tarafından küçük düşürülen, dışlanan öğrenciler olup olmadığına ilişkin görüşlerine; ailelerinin kendileriyle iletişim kurarken kullandığı dile ilişkin

¹ Dr., Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Fakültesi, tuncanihal@gmail.com

² Dr., Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Fakültesi, senar35@gmail.com

³ Yard. Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi, dpala@anadolu.edu.tr

⁴ Yard. Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi, bilgec@anadolu.edu.tr

görüşlerine; öğretmenler tarafından başarılı kabul edilen, sevilen, takdir edilen bir öğrenci olarak görülüp görülmediklerine ilişkin görüşlerine; okulu, yaşantıları açısından mutlu olunan bir ortam olarak görüp görmediklerine ilişkin görüşlerine” göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Araştırmada, ulaşılan sonuçlar çerçevesinde öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar sözcükler: Etik değerler, meslek etiği, öğretmenlik mesleğinin etik değerleri, ortaokul öğrencileri

SUMMARY

Introduction

Ethics is primarily interested in the criteria used in the evaluation interpersonal interactions and how to decide whether these criteria are morally correct or false, good or bad and valuable or valueless. Thus, it yields information about the moral judgments underlying the behaviors closely related to human life and suggests solutions on the basis of this information (Akarsu, 2010; Avcıoğlu, 2011; Ay, 2003; Aydın, 2001, 2003; Cevizci, 2002; Gözütok, 1999; Hatcher 2004; Karşlı, 2004; Kuçuradi, 1999; Mengüşoğlu, 1992; Moss-Curtis, 2006; Pieper, 1999; Watt & Doig, 2009). Ethics is a discipline which has been highly overlooked in fields except for the field of medicine (Erdoğan, 2012). However, in recent years, within the research focusing on the issue of ethics, the concept of “professional ethics” has gained special importance. Professional ethics is viewed as the sum of behavioral norms to be followed in professions directly related to human beings (Aydın, 2003) and ethical principles and standards guiding human behaviors in their professional lives (Duke, 1990; İşgüden & Çabuk, 2006). These principles and standards urge a member of a profession to behave within some certain rules, constrain their personal tendencies and attitudes and exclude members not complying with the requirements, organize the competition within the profession and protect the ideals of the profession (Durkheim, 1949). One of the most important characteristics of the professional ethics is that it shows members of a profession that they should follow some standard patterns of behavior (Aydın, 2001; Obuz, 2009). Professional ethical principles are coming into being depending on the requirements and qualifications specific to each profession (Pelit & Güçer, 2006) are influential not only on the behaviors demonstrated by the members to each other but also on the standards and qualifications of goods and services they provide and on their behaviors towards their clients (Kayıkçı & Uygur, 2012). Thus, professional ethics seems to be much more important for the profession of teaching because teachers can play important roles in shaping the future depending on the investment made on education and they educate the members of all the other professions. “Ethics in the Profession of Teaching” is the sum of responsibilities to be taken and rules and principles to be followed by teachers while interacting with students, society and colleagues (Erdem & Şimşek, 2013). In developed countries, ethical principles of the profession of teaching and the sanctions to be imposed in case of their violation are determined with the participation of the concerned parties (Şahin, 2004). In Turkey, on the other hand, it is known that there are no nationally accepted ethical principles of the profession of teaching. General ethical principles of the profession of teaching are usually expressed through highly general

statements in laws or regulations (e.g. they comply with the ethical rules of the society and national, spiritual and cultural values.). Yet, the literature constructed on the ethical principles of the profession of teaching in Turkey provides a general framework of the professional ethical principles (Dayanç, 2007; Uğurlu, 2008; Yaşaroğlu, 2007; Aydın 2006; Ekinci & Öter, 2010, Gündüz & Coşkun, 2012; Gözütok, 1999) and behaviors violating these ethical principles (Aksoy, 1999; Pelit & Güçer, 2005, Yılmaz & Altinkurt, 2009).

Teaching-learning process aims to get students to know, adopt and develop national and universal values as well as to have them achieve the outcomes anticipated by teaching programs (Gözütok, 1999). Students educated with high awareness of ethical values will be able to decide what is good and bad for their interpersonal and social relations and in their professional lives (Karataş, 2013). For the training of students who know their rights and responsibilities and who are participatory and democratic, the indispensable element of education, teachers should follow the ethical rules of their profession and thus, demonstrate an ethical model for their students (Aydın, 2011). This gives rise to question of to what extent teachers comply with the ethical principles of their profession and this issue arouses the interest of researchers. It is seen that there are a number of studies in the literature investigating the ethical behaviors of teachers and pre-service teachers and their level of compliance with the ethical principles of their profession (Dayanç, 2007; Gözütok, 1999; Özbek, 2003; Öztürk, 2010; Pelit & Güçer, 2006; Sakin, 2007; Turgut, 2010; Uğurlu, 2008; Yılmaz & Altinkurt, 2009; Karataş, 2013). However, an important limitation of these studies is that they investigated the extent to which teachers comply with the ethical principles of their profession on the basis of participants' own perceptions. The number of studies, on the other hand, evaluating the ethical compliance of teachers based on students' perceptions is quite small (Arğa, 2012; Örenel, 2005; Uğurlu, 2008; Yaman, Çetinkaya-Mermer & Mutlugil, 2009).

Purpose

The purpose of the current study is to investigate teachers' ethical values based on the opinions of the secondary school students and to compare them in relation to some variables. For this purpose, answers to the following questions were sought:

1. What are the teachers' ethical values according to the opinions of secondary school students?
2. Do the teachers' ethical values according to the opinions of secondary school students vary significantly depending on;
 - Gender,
 - Grade level,
 - Academic achievement,
 - Opinions about whether there are students at school who are humiliated or excluded by directors, teachers and peers,

- Opinions about the language used by their families to communicate with them,
- Opinions about whether they are considered to be successful, appreciated or loved by their teachers,
- Opinions about whether they see the school as a setting where they feel happy about their interactions and experiences with their teachers and peers?

Method

Samples

The universe of the study consists of 25,157 (fifth, sixth, seventh and eighth graders) students attending secondary schools in the city of Kütahya in 2014-2015 school year. In the selection of the students to be included in the sampling, cluster sampling technique was employed. This technique helps to overcome the control problems caused by data collection in cases where the scope of the universe is very large (Fraenkel and Wallen, 1990); thus, it was employed in the current study. The sampling size was calculated to be 378 for 95% reliability level. Of the participating 378 secondary school students, 55% (n=208) are boys and 45% (n=170) are girls. The distribution of the students across the grade levels are 17.7% (n=67) fifth grade students, 28% (n=106) are sixth grade students, 27.8% (n=105) seventh grade students and 26.5% are eighth grade students. Of all the participants, 19.6% stated that they failed a course in the previous year (n=74); 19% stated that they did not fail any course (n=72); 72% had certificates of appreciation (n=106); and 32% had certificates of excellence.

Data Collection Tool

The data collection tool of the study is comprised of two parts. In the first part, there are items constructed as a result of a literature review to create differences on the students' perceptions of the ethical values of their teachers. In the second part of the data collection tool, there is "The Scale of The Teacher's Ethical Values Based on Students' Perception" developed by Gündüz and Coşkun (2012). The scale consists of two dimensions being professional responsibilities and professional competencies and 30 items. The construct validity analysis of the scale revealed that the factor loadings of 19 items in the sub-dimension of professional responsibilities were found to be ranging from .35 to .78, and the factor loadings of the items in the sub-dimension of professional competencies were found to be ranging from .26 to .72. The exploratory factor analysis revealed that the total variance explained by the scale is 50.29. Fit-index values obtained as a result of the confirmatory factor analysis of the scale showed that the model has a good fit. The internal consistency coefficient found for the sub-dimension of professional responsibilities is .94 and the internal consistency coefficient of the sub-dimension of professional competencies is .86 and the internal consistency coefficient for the whole of the scale was found to be .95.

Data Analysis

In the analysis of the data, descriptive statistics were calculated to determine the teachers' ethical values on the basis of the students' opinions. For comparisons, first, means and standard deviations of the students' responses to each item in the scale were calculated and then normality and homogeneity of the variance were controlled. Then, t-test was used for pair-wise comparisons and ANOVA was used for triple comparisons.

Findings

According to the students, the teachers comply with all the ethical values and the ethical values in the sub-dimension of professional responsibilities on the level of "very" and with the ethical values in the sub-dimension of professional competencies on the level of "very much". Moreover, the female students were found to have more positive perceptions than the male students about their teachers' compliance with the ethical values. When the correlation between the grade levels and the students' perceptions of the extent to which their teachers comply with the ethical values is examined, it is seen that 5th grade students have more positive perception than 6th, 7th and 8th grade students. When the correlation between the students' academic achievement and their perceptions of the extent to which their teachers comply with the ethical values is examined, it is seen that the students having not failed any course have more positive perceptions than the students having failed a course and having had certificates of appreciation. Furthermore, the scores taken from the whole of the scale and the sub-dimension of professional responsibilities show that the students thinking that they have not been humiliated or excluded by their teachers have more positive perceptions than the students thinking they have. Another finding of the study is that the students whose families use an explanatory language to communicate with them have more positive perceptions than the students thinking that their families use a judgmental language. In addition to these, it was also found that the students considered to be successful by their teachers have more positive perceptions than the others. And finally, it was found that the students seeing the school as an environment where they feel happy about their experiences have more positive perceptions than the others.

Discussion and Conclusion

In the presents study, it was concluded that according to students' perceptions, the extent to which their teachers comply with the ethical values of their profession is high. Saban (2000) stresses that social and ethical experiences of children are generally shaped through their interaction with their teachers. In this connection, it can be argued that teachers having ethical values can raise their students' awareness of the ethical values by means of their behaviors and attitudes. The findings of the studies dealing with the extent to which teachers comply with the ethical values of their profession in the literature also support the findings of the present study (Gündüz & Coşkun, 2011; Örenel, 2005; Yeşilyurt & Kılıç, 2014).

The present study revealed that the female students have more positive perceptions of the extent to which their teachers comply with the ethical values of their profession than the male students. This may have been as stated by Gündüz and Coşkun (2011) because, as a result of the social culture, teachers demonstrate more controlled and sensitive behaviors towards female students. Given that females and males exhibit ethical behaviors on different levels depending on situations and issues (Özen-Kutunis, Bayraktaroğlu & Özdemir, 2005), this difference is something expected. When the related literature is examined, it is seen that the results reported by Gündüz and Coşkun (2011), Uğurlu (2008) and Agra (2012) concur with the findings of the current study. It was also found that the 5th grade students have more positive perceptions than the 6th, 7th and 8th graders both in terms of their total scores and their scores taken from the sub-dimensions. As the higher grades are more deeply involved in the period of puberty, they are more critical of the behaviors and attitudes of adults (Can 2013). Thus, it can be argued that depending on their level of development, the 5th grade students have a greater tendency to approve their teachers' behaviors and the higher grade students are more inquisitive of their teachers' behaviors. Similar findings were reported by Gündüz and Coşkun (2011) and Örenel (2005). Another finding of the current study is that the students thinking that they have not been humiliated or excluded by their teachers have more positive perceptions than the students thinking they have. And also the students whose families use an explanatory language to communicate with them were found to have more positive perceptions than the students thinking that their families use a judgmental language. In the literature, it is reported that in families using more judgmental language, the environment is more authoritarian and children brought up in such environments exhibit more antidemocratic and aggressive behaviors (Dake, Price, Telljohann & Funk, 2003, cited in Sarı, 2007). This may lead us to think that the students brought up in families using more judgmental language are more prone to exhibit undesirable behaviors and thus teachers must take some measures to prevent such behaviors and these behaviors of the teachers can be viewed as unethical by these students. It is also found that the students having not failed any course have more positive perceptions than the students having failed a course and having had certificates of appreciation. And it was found that the students seeing the school as an environment where they feel happy about their experiences have more positive perceptions than the others. In the literature, there are some studies reporting significant correlations between students' attitudes towards school and their academic achievement (Abu-Hilal, 2000; Valeski & Stipek, 2001). As teachers are one of the important elements determining how the school environment will be, it is natural that the students having higher achievement and feeling happy about their experiences in this environment have more positive perceptions of the extent to which their teachers comply with the ethical values of their profession.

GİRİŞ

Sosyal yaşamın ve insan ilişkilerinin oldukça karmaşıklaştığı bugün, “etik, etik kodlar, etik ilkeler, etik dışı davranışlar, meslek etiği” gibi kavramlar, insan davranışlarına yön vermesi, bu davranışların toplum tarafından kabul edilebilirliğe katkı sağlaması nedeniyle oldukça önemlidir. Alanyazın incelendiğinde etik kavramının pek çok araştırmacı tarafından, birbirini tamamlayan ve ortak kavramlara odaklanan tanımlarının yapıldığı görülmektedir. Örneğin, Moss-Curtis (2006) etiği, "hakikat, adalet, dürüstlük, doğruluk" gibi geniş tabanlı kavramların bileşiminden hareketle, “davranış ve kararların doğruluğuna ve yanlışlığına yön veren ilkeler” olarak açıklamaktadır. Hatcher (2004), etiği, insan davranışlarına ilişkin örüntülerde neyin iyi ya da kötü, neyin doğru ya da yanlış olduğuna yön veren ahlaki ilkeler ve değerler sistemi olarak görmektedir. Yine Türkçe alanyazında örneğin Avcıoğlu (2011) etiği, insan yaşamını ilgilendiren eylemlerin, tutum ve davranışların iyi ya da doğru, kötü ya da yanlış olarak değerlendirilmesinde yol gösteren kurallar bütünü olarak tanımlamıştır. Kuçuradi (1999) ise etiği, insan ilişkilerinde ve bu ilişkilerde ortaya çıkan eylemlerde ortaya çıkan değer sorunlarına bir ışık tutma girişimi olarak görmektedir. Alanyazında ilgili konuda çalışan farklı araştırmacılar da ilgili kavramı ortak referans noktaları ile açıklamaya çalışmışlardır. Etik, insanlar arasındaki ilişkilerin ya da davranış biçimlerinin değerlendirilmesinde işe koşulan ölçütlerle, bu ölçütlerin ahlaki açıdan doğru ya da yanlış, iyi ya da kötü, değerli ya da değersiz olduğu kararına nasıl varılacağıyla ilgilidir. Dolayısıyla insan yaşamını ilgilendiren davranışların altında yatan ahlaki yargılara ilişkin akıl yürütüp bilgi üretir, çözümlenmede bulunur (Akarsu, 2010; Ay, 2003; Aydın, 2001, 2003; Cevizci, 2002; Gözütok, 1999; Karşlı, 2004; Mengüşoğlu, 1992; Pieper, 1999; Watt & Doig, 2009). Bütün bu tanım ve açıklamalardaki ortak vurgular, etiğin, insan eylemlerinin, davranış ve tutumlarının, bir toplumda ya da kültürde kabul görebilmesi ya da onaylanması için, doğruluğunu ya da yanlışlığını değerlendirmede kullanılan ilkeler, kurallar ya da standartlar olarak tanımlanabilir.

Etik, Türkiye’de tıp alanı dışında üzerinde çalışılması gecikilmiş bir konudur (Erdoğan, 2012). Ancak son yıllarda etik konusu çerçevesinde yapılan çalışmalarda “meslek etiği” kavramının önem kazandığı görülmektedir. Meslek etiği, doğrudan insanla ilgili mesleklerde uyulması gereken davranış kuralları (Aydın, 2003), meslek yaşamında insan davranışlarına kılavuzluk eden etik ilke ve standartların toplamı olarak görülmektedir (Duke, 1990; İşgüden & Çabuk, 2006). Bu ilke ve standartlar, bir mesleğin üyelerini belli bir şekilde davranmaya zorlamakta, kişisel eğilim ve tutumlarını sınırlandırmakta, yetersiz ve ilkesiz üyeleri meslekten dışlamakta; meslek içi rekabeti düzenlemekte ve hizmet ideallerini korumayı amaçlamaktadır (Durkheim, 1949). Meslek etiğinin en önemli özelliklerinden biri, aynı meslekte çalışan bireylerin belli davranış kurallarına uygun davranmalarının gerekliliğini (Aydın, 2001; Obuz, 2009) ortaya koymasıdır. Meslek etiği, o meslekteki bireylerin bu kuralları korumada gösterdikleri çaba oranında yaşar ve gelişir (Gözütok, 1999). Her mesleğin kendine özgü gerekliliklerine ve niteliklerine

bağlı olarak ortaya çıkan mesleki etik ilkeler (Pelit & Güçer, 2006), meslek mensuplarının birbirlerine olduğu kadar ürettikleri mal ve hizmetlerin standart ve nitelikleri ya da hizmet ettikleri kişilere karşı davranışları, üzerinde de etkiye sahiptir (Kayıkçı & Uygur, 2012). Bu yönüyle meslek etiği, eğitime yapılan yatırıma bağlı olarak geleceği biçimlendiren rolü ve diğer bütün mesleklerin öğreticisi olma konumundan dolayı öğretmenlik mesleği için, başka meslekler için olduğundan çok daha önemli hale gelmektedir.

“Öğretmenlik mesleğinde etik”; öğretmenlik mesleğinin uygulanma sürecinde, öğrencilerle, toplumla ve meslektaşlarla olan ilişkilerde üstlenilmesi beklenen sorumluluklar, uyulması gereken kurallar ve ilkeler bütünüdür (Erdem & Şimşek, 2013). Bugün, insan hakları, çocuk hakları ve öğrenci haklarının geçmişe oranla görece daha çok önemsenmesine, okulun işlevine ve rolüne yüklenen anlamın değişmesine, öğretim programlarının da yönlendirmesiyle ailenin ve toplumun okula katılımına, teknolojinin etkisiyle öğrenci profilinde gözlenen değişimlere bağlı olarak öğretmenlerin davranış örüntüleri, rol ve yükümlülükleri de değişmiştir. Yaman, Çetinkaya Mermer ve Mutlugil'in de belirttiği gibi (2009) eğitim hizmetinin örgütlü olarak sunulduğu kurumlar olarak okullar ve bu okullarda görev yapan öğretmenler, her şeyden önce, her türlü eylem ve işlemlerinde, öğrencilerin hak ve sorumluluklarından haberdar olmalarını ve bunları içselleştirmelerini sağlayacak bir eğitim ortamı yaratmakla yükümlüdür (Yaman, Çetinkaya Mermer & Mutlugil, 2009). Ayrıca toplumun, ailenin, okulun ve öğrencilerin niteliğini doğrudan etkileyen bir meslek olması nedeniyle de öğretmenlik mesleğini yürüten kişiler, mesleğin sözü edilen paydaşlarla iş ve eylemlerini düzenleyen etik ilkelere uygun davranışlar göstermekle yükümlüdür.

Gelişmiş ülkelerde öğretmenlik mesleğinin etik ilkeleri ve ihlali halinde uygulanacak yaptırımlar, ilgili tarafların katılımıyla belirlenmekte ve uygulanmaktadır (Şahin, 2004). Türkiye’de ise öğretmenlik mesleğine özgü, ulusal anlamda kabul görmüş etik ilkelerin belirlenmediği bilinmektedir. Öğretmenlik mesleğiyle ilgili olarak genel etik ilkeler, yasa ve yönetmeliklerde (“toplumun etik kurallarına millî, manevî ve kültürel değerlere uyma” gibi) genel ifadelerle yerini bulmaktadır. Oysa mesleğe özgü etik kodların belirlenmesi ve bu ilkelerin ihlali halinde çeşitli yaptırımların uygulanması, mesleğin niteliğine, kalitesine ve uzun vadede kişisel ve toplumsal fayda açısından sürdürülmesine katkı sağlayacaktır (Pelit & Güçer, 2005). Bununla birlikte ülkede öğretmenlik mesleğinin etik ilkeleri konusunda oluşturulan alan yazın öğretmenlerin uymaları gereken mesleki etik ilkelere (Dayanç, 2007; Uğurlu, 2008; Yaşaroğlu, 2007; Aydın 2006; Ekinci & Öter, 2010, Gündüz & Coşkun, 2012; Gözütok, 1999) ve etik dışı davranışlara (Aksoy, 1999; Pelit & Güçer, 2005, Yılmaz & Altinkurt, 2009) ilişkin bir çerçeve sunmaktadır.

Örneğin, Aydın (2006) öğretmenlik mesleğinin etik ilkelerinin, “profesyonellik, hizmette sorumluluk, adalet, eşitlik, sağlıklı ve güvenli bir ortamın sağlanması, yolsuzluk yapmama, dürüstlük, doğruluk ve güven, tarafsızlık, mesleki bağlılık ve sürekli gelişme, saygı, kaynakların etkili kullanımı” olarak belirtmiştir. Yaşaroğlu’na (2007) göre ise söz konusu etik ilkelere bazıları, “toplumun ulusal,

manevi ve etik değerlerini okulda ve sınıfta yaşama ve öğrencilere yaşatma, öğrenci öğretmen ilişkisinde belli kuralların dışına çıkmama, öğrencileri korkutmama, kendi inanç ve fikirlerini öğrencilere zorla dayatmama, diğer meslektaşlara ve velilere insanca davranma, okul kaynaklarını israf etmeme ve adaletli olma"dır. Bu araştırmada kullanılan ölçme aracına bağlı olarak öğretmenlerin uymaları gereken etik ilkeler, mesleki sorumluluk (örneğin, öğrencilere eşit davranma, öğrencileri olduğu gibi kabul etme, öğrencilere adaletli davranma, hoşgörülü olma, öğrencilerle yeterince ilgilenme) ve mesleki yeterlilik (örneğin, sabırlı olma, güvenilir olma, doğruyu söyleme, sınıf kurallarına uygun davranma, sağlıklı ve güvenli bir ortam sağlama, okul araç gereçlerini tasarruflu kullanma) (Gündüz & Coşkun, 2012) bağlamında ele alınmıştır.

Eğitim-öğretim süreci, öğrencileri öğretim programları çerçevesinde belirlenen kazanımlara ulaştırmanın ötesinde, öğrencilerin toplumsal ve evrensel değerleri tanımalarını, benimsemelerini ve geliştirmelerini hedeflemektedir (Gözütok, 1999). Etik değerlere ilişkin farkındalıkla yetişen öğrenciler, gelecekte bireysel ve toplumsal ilişkilerinden meslek hayatlarına kadar her türlü eylemlerinde doğru ve iyi olanı kendilerine rehber edineceklerdir (Karataş, 2013). Söz konusu özelliklere sahip, hak ve sorumluluklarını bilen, katılımcı ve demokratik öğrencilerin yetişmesi için, eğitim-öğretimin en temel parçası olan öğretmenlerin, yukarıda sözü edilen mesleki etik ilkelere uymaları, böylelikle öğrencilere "ahlaki bir model" (Aydın, 2011) olmaları gerekmektedir. Bu gereklilik, öğretmenlerin sözü edilen özelliklere ne kadar sahip oldukları sorusunu da beraberinde getirmekte ve araştırmacıların ilgisini çekmektedir. Alanyazında bu soru çerçevesinde gerçekleştirilen ve öğretmenlerin/öğretmen adaylarının mesleki etik davranışlarını ve etik ilkelere uyma düzeylerini inceleyen araştırmaların olduğu görülmektedir (Dayanç, 2007; Gözütok, 1999; Özbek, 2003; Öztürk, 2010; Pelit & Güçer, 2006; Sakin, 2007; Turgut, 2010; Uğurlu, 2008; Yılmaz & Altinkurt, 2009; Karataş, 2013). Ancak söz konusu çalışmaların önemli bir sınırlılığı, mesleki etik ilkelere uyma düzeyleri açısından öğretmenleri kendi algılarına göre incelemeleridir. İlgili konu kapsamında öğretmenleri öğrenci algılarına göre değerlendiren çalışmaların ise oldukça sınırlı olduğu söylenebilir (Arğa, 2012; Örenel, 2005; Uğurlu, 2008; Yaman, Çetinkaya-Mermer & Mutlugil, 2009). Bu bağlamda araştırmada ortaokul öğrencilerinin algılarına göre öğretmenlerin etik değerlerinin incelenmesi ve çeşitli değişkenlere göre karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bu amaca ulaşmak için şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Ortaokul öğrencilerinin algılarına göre öğretmenlerin etik değerleri nasıldır?
2. Ortaokul öğrencilerinin algılarına göre öğretmenlerin etik değerleri, öğrencilerin;
 - Cinsiyetlerine,
 - Sınıflarına,
 - Başarı düzeylerine,

- Okulda; yöneticiler, öğretmenler ya da öğrenciler tarafından hoş görülme, küçük düşürülen, dışlanan öğrenciler olup olmadığına ilişkin görüşlerine,
- Ailelerinin kendileriyle iletişim kurarken kullandığı dile (üsluba) ilişkin görüşlerine,
- Öğretmenler tarafından başarılı kabul edilen, sevilen, takdir edilen bir öğrenci olarak görülüp görülmediklerine ilişkin görüşlerine,
- Okulu, yöneticiler, öğretmenler ve arkadaşlarıyla olan yaşantıları açısından mutlu olunan bir ortam olarak görüp görmediklerine ilişkin görüşlerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Ortaokul öğrencilerinin algılarına göre öğretmenlerin etik değerlerinin belirlendiği bu araştırma tarama modelinde nicel bir araştırmadır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 2014-2015 eğitim-öğretim yılında, Kütahya il merkezindeki ortaokullarda öğrenim gören toplam 25.157 öğrenci (beşinci, altıncı, yedinci ve sekizinci sınıf öğrencileri) oluşturmaktadır. Örneklem girecek öğrencilerin belirlenmesinde kümeleme örnekleme tekniği kullanılmıştır. Bu teknik, evrenin geniş (büyük) alana yayıldığı durumlarda, veri toplamanın oluşturacağı kontrol sorunlarının aşılmasına katkı sağlaması (Fraenkel ve Wallen, 1990) nedeniyle tercih edilmiştir. Araştırmada örnekleme girebilecek her bir okul birer küme olarak kabul edilmiş ve bu kümelerden seçkisiz olarak veriler toplanmıştır. Örneklem büyüklüğü % 95 güven düzeyi için 378 olarak hesaplanmıştır. Araştırmaya katılan 378 ortaokul öğrencisinin % 55'i erkek (n=208), % 45'i kadındır (n=170). Öğrencilerin % 17.7'si beşinci sınıfta (n=67), % 28'i altıncı sınıfta (n=106), % 27.8'i yedinci sınıfta (n=105) ve % 26.5'i sekizinci sınıfta öğrenim görmektedir. Öğrencilerin % 19.6'sı bir önceki yıl zayıf dersi olduğunu (n=74); %19'u zayıf dersi olmadığını (n=72); % 72'si teşekkür belgesi aldığını (n=106); % 32'si takdir belgesi aldığını belirtmiştir. Öğrencilerin % 61.9'u okulda, yöneticiler, öğretmenler ya da arkadaşları tarafından hoş görülme, küçük düşürülen, dışlanan öğrencilerin olduğu görüşüyle, % 37'si tersi görüştedir. Öğrencilerin ailelerinin kendileriyle iletişim kurarken kullandığı dile ilişkin görüşleri incelendiğinde % 15.9'u ailesinin daha çok, yargılayıcı (eleştirici) bir dil kullandığını, % 83.1'i ise daha çok, açıklayıcı (hoşgörülü, sabırlı) bir dil kullandığını belirtmişlerdir. Öğrencilerin % 79.9'u kendilerinin, okulda öğretmenler tarafından başarılı kabul edilen, sevilen, takdir edilen bir öğrenci olduğunu belirtirken %19'u tersi görüş belirtmişlerdir. Öğrencilerin % 91.3'ü okuldaki yöneticiler, öğretmenler ya da arkadaşları ile olan yaşantıları açısından okulu mutlu bir ortam olarak değerlendirirken % 8.7'si tersi görüştedir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada kullanılan veri toplama aracı iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ilgili alanyazın taranarak oluşturulan ve öğretmenlerin etik değerlerine ilişkin öğrencilerin algıları üzerinde farka yol açması beklenen sorular/önermeler yer almaktadır. Bu sorular şunlardır: 1. Cinsiyetiniz, 2. Öğrenim gördüğünüz sınıf, 3. Bir önceki yıl başarı düzeyiniz, 4. Bu okulda, yöneticiler, öğretmenler ya da arkadaşlar tarafından hoş görülme, küçük düşürülen, dışlanan öğrenciler var mı? (a. Evet b. Hayır). 5. Aşağıdakilerden hangisi, ailenizin sizinle iletişim kurarken kullandığı dili (üslubu) daha iyi açıklar (a. Ailem benimle olan iletişimlerinde, daha çok, yargılayıcı –eleştirici- bir dil kullanır. b. Ailem benimle olan iletişimlerinde, daha çok, açıklayıcı -hoşgörülü, sabırlı- bir dil kullanır.), 6. Okulumdaki öğretmenlerim tarafından başarılı kabul edilen, sevilen, takdir edilen bir öğrenciyim. (a. Evet b. Hayır) 7. Bu okulda; yöneticiler, öğretmenlerim ya da arkadaşlarımla olan yaşantımdan zevk aldığım bir ortam var. (a. Evet b. Hayır).

Veri toplama aracının ikinci bölümünde ise Gündüz ve Coşkun (2012) tarafından geliştirilen “Öğrenci Algısına Göre Öğretmen Etik Değerler Ölçeği (ÖEDÖ)” yer almaktadır. 1: Hiç (1.00-1.80); 2: Az (1.81-2.60); 3: Orta (2.61-3.40); 4: Çok (3.41-4.20); 5: Pek çok (4.21-5.00) olarak beşli likert türünde hazırlanan ölçek mesleki sorumluluk ve mesleki yeterlilik olmak üzere iki boyut ve 30 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin yapı geçerliliği incelendiğinde, 19 maddeden oluşan mesleki sorumluluk alt boyutuna ait maddelerin faktör yükleri .35 ile .78 arasında, mesleki yeterlilik alt boyutuna ait maddelerin faktör yükleri ise .26 ile .72 arasında değiştiği görülmektedir. Açıklayıcı faktör analizi sonucuna göre ölçeğin açıkladığı toplam varyans % 50.29’dur. Ölçeğin doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen uyum indeks değerleri modelin uyumlu olduğunu göstermektedir. Ölçeğin mesleki sorumluluk alt boyutuna ilişkin iç tutarlılık katsayısı .94, mesleki yeterlilik alt boyutuna ilişkin iç tutarlılık katsayısı .86 ve ölçeğin toplamına ait ise iç tutarlılık katsayısı .95’dir.

Verilerin Analizi

Araştırmada ortaokul öğrencilerinin algılarına göre öğretmenlerin etik değerlerini belirlemek amacıyla betimsel istatistikler kullanılmıştır. Karşılaştırmalar için, öncelikle, ortaokul öğrencilerinin ölçeğe verdikleri yanıtların her bir değişkene ilişkin ortalama ve standart sapmaları hesaplanmış, normallik ve varyansların homojenliği kontrol edilmiştir. Bu incelemelere göre; “cinsiyet” ve “okulda, yöneticiler, öğretmenler ya da arkadaşlar tarafından hoş görülme, küçük düşürülen, dışlanan öğrencilerin olma durumu” değişkenlerine göre ölçeğin toplam puan ve alt boyut puanlarına ilişkin karşılaştırmalarda t testi; “öğrenim görülen sınıf” ve “akademik başarı” değişkenlerine göre ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. ANOVA sonucunda manidar çıkan F değerleri için farkın kaynağını belirlemek üzere, varyansların homojen dağılması halinde Tukey, varyansların homojen dağılmaması halinde ise Dunnett’s C Testi kullanılmıştır. “Ailelerinin öğrencilerle iletişim kurarken kullandığı dil”, “öğretmenler tarafından başarılı bir öğrenci olarak görülme durumu” ve “okulun yaşantılardan dolayı zevk

alınan bir ortam olarak görülme durumu” değişkenlerine göre ölçeğin toplam puan ve alt boyut puanlarına ilişkin karşılaştırmalar Mann Whitney U testi ile kullanılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın amaçları doğrultusunda öncelikle, öğrencilerin algısına göre öğretmenlerin etik değerlerine ilişkin betimsel istatistikler sunulmuş, ardından, çeşitli değişkenlere göre karşılaştırmalara yer verilmiştir. Tablo 1’de öğrencilerin algısına göre öğretmenlerin etik değerlerine ilişkin aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri yer almaktadır.

Tablo 1. Öğrencilerin Algısına Göre Öğretmenlerin Etik Değerlerine İlişkin Betimsel İstatistikler

Ölçek	Boyutlar	n	En	En	\bar{x}	S	\bar{x}/k
			Düşük Puan	Yüksek Puan			
ÖEDÖ	Mesleki sorumluluk	378	34.00	136.00	77.41	12.93	4.07
	Mesleki yeterlilik	378	22.00	101.14	47.51	7.46	4.32
	Toplam	378	59.00	188.00	124.92	18.85	4.16

Tablo 1’de görüldüğü gibi, öğrencilerin algısına göre öğretmenlerin etik değerlere uyma düzeylerine ilişkin ortalama puan $\bar{x}=4.16$ ’dır. Alt boyutlar açısından incelendiğinde ise öğrencilerin algısına göre öğretmenlerin mesleki sorumlulukla ilgili etik değerlere uyma düzeylerine ilişkin ortalama puanı $\bar{x}=4.07$ iken, mesleki yeterlilikle ilgili etik değerlere uyma düzeylerine ilişkin ortalama puanı $\bar{x}=4.32$ ’dir. Bulgular, öğrencilerin algılarına göre, öğretmenlerin etik değerlere toplamda ve mesleki sorumluluk alt boyutunda “çok”, mesleki yeterlilik alt boyutunda ise “pek çok” uydıklarını göstermektedir.

Araştırmanın diğer amacı, öğrencilerin algısına göre öğretmenlerin etik değerlerinin çeşitli değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesidir. Söz konusu değişkenlerden ilki cinsiyettir. Tablo 2’de cinsiyet değişkenine göre, öğretmenlerin etik değerlerine ilişkin öğrenci algılarının karşılaştırılmasıyla ilgili t testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 2. Cinsiyete Göre Öğretmenlerin Etik Değerlerine İlişkin Öğrenci Algılarının Karşılaştırılması

ÖEDÖ Boyutlar	Cinsiyet	n	\bar{x}	S	sd	t	p
Mesleki sorumluluk	Erkek	208	74.48	13.49	376	5.04	0.00
	Kadın	170	81.00	11.24			
Mesleki yeterlilik	Erkek	208	45.85	8.23	376	4.94	0.00
	Kadın	170	49.55	5.80			
Toplam	Erkek	208	120.32	20.09	376	5.44	0.00
	Kadın	170	130.55	15.49			

Tablo 2’de görüldüğü gibi, cinsiyet değişkenine göre, öğretmenlerin etik değerlerine ilişkin öğrenci algıları hem toplam puanda [$t_{(376)}=5.44$; $p<0.05$] hem de alt boyutlardan alınan puanlarda [$t_{(376)}=5.04$; $p<0.05$ / $t_{(376)}=4.94$; $p<0.05$] anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Grupların aritmetik ortalamaları dikkate alındığında, alt boyutlardan ve ölçeğin toplamından alınan puanlarda, kız öğrencilerin ($\bar{x}=81.00$; $\bar{x}=49.55$; $\bar{x}=130.55$) erkek öğrencilere göre ($\bar{x}=74.48$; $\bar{x}=45.85$; $\bar{x}=120.32$), öğretmenlerin etik değerlere daha fazla uydukları algısına sahip oldukları görülmektedir. Araştırmada işe koşulan ikinci değişken, öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf düzeyidir. Tablo 3’te sınıf değişkenine göre, öğretmenlerin etik değerlerine ilişkin öğrenci algılarının karşılaştırılmasıyla ilgili ANOVA sonuçları yer almaktadır.

Tablo 3. Öğrenim Gördükleri Sınıf Düzeyine Göre Öğretmenlerin Etik Değerlerine İlişkin Öğrenci Algılarının Karşılaştırılması

ÖEDÖ Boyutlar	Sınıf	n	\bar{x}	S	sd	F	p	Fark Dunnett C
Mesleki sorumluluk	5. sınıf	67	84.51	9.08	3-374	11.62	0.00	5>6
	6. sınıf	106	78.19	12.05				5>7
	7. sınıf	105	76.06	13.88				5>8
	8. sınıf	100	73.25	13.05				6>8
Mesleki yeterlilik	5. sınıf	67	50.40	4.90	3-374	4.29	0.01	5>6
	6. sınıf	106	47.19	6.34				5>7
	7. sınıf	105	46.80	8.26				5>8
	8. sınıf	100	46.66	8.64				
Toplam	5. sınıf	67	134.92	13.30	3-374	9.72	0.00	5>6
	6. sınıf	106	125.39	17.47				5>7
	7. sınıf	105	122.85	19.85				5>8
	8. sınıf	100	119.90	19.97				

Tablo 3’te görüldüğü gibi, öğrenim gördükleri sınıf düzeyine göre, öğretmenlerin etik değerlerine ilişkin öğrenci algıları hem toplam puanda [$F_{(3-374)}=9.72$; $p<0.05$] hem de alt boyutlardan alınan puanlarda [$F_{(3-374)}=11.62$; $p<0.05$ / $F_{(3-374)}=4.29$; $p<0.05$] anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Alt boyutlardan ve ölçeğin toplamından alınan puanlarda, 5. sınıf öğrencilerinin, 6., 7. ve 8. sınıflara göre, öğretmenlerin etik değerlere daha fazla uydukları algısına sahip oldukları görülmektedir. Ayrıca mesleki sorumluluk alt boyutunda 6. sınıf öğrencileri, 8. sınıflara göre, öğretmenlerin etik değerlere daha fazla uydukları algısına sahiptir. Tablo 4’te başarı değişkenine göre, öğretmenlerin etik değerlerine ilişkin öğrenci algılarının karşılaştırılmasıyla ilgili ANOVA sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4. Başarıya Göre Öğretmenlerin Etik Değerlerine İlişkin Öğrenci Algılarının Karşılaştırılması

ÖEDÖ Boyutlar	Başarı	n	\bar{x}	S	sd	F	p	Fark Dunnett C
Mesleki sorumluluk	Zayıfım var	74	75.05	12.24	3-369	5.86	0.00	Z.yok>Z.var
	Zayıfım yok	72	82.04	11.65				Z.yok>Teşekkür A.
	Teşekkür aldım	106	74.74	13.76				
	Takdir aldım	121	77.60	11.47				
Mesleki yeterlilik	Zayıfım var	74	46.38	7.17	3-369	2.30	0.08	
	Zayıfım yok	72	48.95	6.55				
	Teşekkür aldım	106	46.51	8.40				
	Takdir aldım	121	48.05	7.24				
Toplam	Zayıfım var	74	121.43	17.44	3-369	4.96	0.00	Z. yok>Z. var
	Zayıfım yok	72	130.98	17.59				Z. yok>Teşekkür A.
	Teşekkür aldım	106	121.25	20.77				
	Takdir aldım	121	125.65	16.91				

* Varyansların homojen olduğu “Mesleki Sorumluluk” boyutunda Tüket HSD; varyansların homojen olmadığı “Toplam Puanda” Dunnett C testi kullanılmıştır.

Tablo 4’te görüldüğü gibi, başarı değişkenine göre, öğretmenlerin etik değerlerine ilişkin öğrenci algıları mesleki yeterlilik alt boyutundan alınan puanda [$F_{(3-369)}=2.30$; $p>0.05$] anlamlı düzeyde farklılaşmazken; mesleki sorumluluk alt boyutundan alınan puanda [$F_{(3-369)}=5.86$; $p<0.05$] ve ölçeğin toplamından alınan puanda [$F_{(3-369)}=4.96$; $p<0.05$] anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Mesleki sorumluluk alt boyutundan ve ölçeğin toplamından alınan puanlarda, zayıfı olmayan öğrenciler, zayıfı olan ve teşekkür alan öğrencilere göre öğretmenlerin etik değerlere daha fazla uydıkları algısına sahiptir. Tablo 5’te “okullarda küçük düşürülen, dışlanan öğrencilerin olma durumu” değişkenine göre, öğretmenlerin etik değerlerine ilişkin öğrenci algılarının karşılaştırılmasıyla ilgili t testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 5. Okullarda Küçük Düşürülen, Dışlanan Öğrencilerin Olma Durumuna Göre Öğretmenlerin Etik Değerlerine İlişkin Öğrenci Algılarının Karşılaştırılması

ÖEDÖ Boyutlar	Okullarda düşürülen, küçük dışlanan öğrenci var mı?	n	\bar{x}	S	sd	t	p
Mesleki sorumluluk	Evet	234	75.63	13.11	372	3.60	0.00
	Hayır	140	80.53	12.07			
Mesleki yeterlilik	Evet	234	47.09	7.75	372	1.49	0.14
	Hayır	140	48.28	7.01			
Toplam	Evet	234	122.72	19.15	372	3.05	0.00
	Hayır	140	128.81	17.89			

Tablo 5’te görüldüğü gibi, “okullarda küçük düşürülen, dışlanan öğrencilerin olma durumu” değişkenine göre, öğretmenlerin etik değerlerine ilişkin öğrenci algıları, mesleki yeterlilik alt boyutundan [$t_{(372)}=5.44$; $p>0.05$] alınan puanda anlamlı düzeyde farklılaşmazken, ölçeğin toplamından [$t_{(372)}=5.44$; $p<0.05$] ve mesleki sorumluluk [$t_{(372)}=5.44$; $p<0.05$] alt boyutundan alınan puanlarda anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Grupların aritmetik ortalamaları dikkate alındığında, ölçeğin toplamından ve mesleki sorumluluk alt boyutundan alınan puanlarda, okullarda küçük düşürülen, dışlanan öğrencilerin olmadığını düşünen öğrenciler ($\bar{x}=128.81$; $\bar{x}=80.53$) tersini düşünen öğrencilere göre ($\bar{x}=122.72$; $\bar{x}=75.63$), öğretmenlerin etik değerlere daha fazla uydukları algısına sahiptir. Tablo 6’da “ailelerin öğrencilerle iletişimde kullandıkları dil” değişkenine göre, öğretmenlerin etik değerlerine ilişkin öğrenci algılarının karşılaştırılmasıyla ilgili Mann Whitney U testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 6. Ailelerin Öğrencilerle İletişimde Kullandıkları Dile Göre Öğretmenlerin Etik Değerlerine İlişkin Öğrenci Algılarının Karşılaştırılması

ÖEDÖ Boyutlar	Ailenizin sizinle iletişim kurarken kullandığı dil nasıl?	n	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	U	p
Mesleki sorumluluk	Yargılayıcı (eleştirici)	60	138.00	8280.00	6450.00	0.00
	Açıklayıcı (hoşgörülü, sabırlı)	314	196.96	61845.00		
Mesleki yeterlilik	Yargılayıcı (eleştirici)	60	139.71	8382.50	6552.50	0.00
	Açıklayıcı (hoşgörülü, sabırlı)	314	196.63	61742.50		
Toplam	Yargılayıcı (eleştirici)	60	135.03	8102.00	6272.00	0.00
	Açıklayıcı (hoşgörülü, sabırlı)	314	197.53	62023.00		

Tablo 6’da görüldüğü gibi, ailelerin öğrencilerle iletişimde kullandıkları dil değişkenine göre, öğretmenlerin etik değerlerine ilişkin öğrenci algıları hem toplam puanda [$U=6272$; $p<0.05$] hem de alt boyutlardan alınan puanlarda [$U=6450$; $p<0.05$ / $U=6552.50$; $p<0.05$] anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Sıra ortalamaları dikkate alındığında, alt boyutlardan ve ölçeğin toplamından alınan puanlarda, aileleri kendileriyle olan iletişimlerinde açıklayıcı dil kullanan öğrencilerin, yargılayıcı dil kullanan öğrencilere göre, öğretmenlerin etik değerlere daha fazla uydukları algısına sahip oldukları görülmektedir. Tablo 7’de “öğretmenler tarafından başarılı bir öğrenci olarak görülme durumu” değişkenine göre, öğretmenlerin etik değerlerine ilişkin öğrenci algılarının karşılaştırılmasıyla ilgili Mann Whitney U testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 7. Öğretmenler Tarafından Başarılı Bir Öğrenci Olarak Görülme Durumu Göre Öğretmenlerin Etik Değerlerine İlişkin Öğrenci Algılarının Karşılaştırılması

ÖEDÖ Boyutlar	Öğretmenler tarafından başarılı bir öğrenci olarak mı görülürsünüz?	n	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	U	p
Mesleki sorumluluk	Evet	302	199.78	60333.00	7164.00	0.00
	Hayır	72	136.00	9792.00		
Mesleki yeterlilik	Evet	302	196.28	59278.00	8219.00	0.00
	Hayır	72	150.65	10847.00		
Toplam	Evet	302	198.70	60007.00	7490.00	0.00
	Hayır	72	140.53	10118.00		

Tablo 7’de görüldüğü gibi, öğretmenler tarafından başarılı bir öğrenci olarak görülme durumu değişkenine göre, öğretmenlerin etik değerlerine ilişkin öğrenci algıları hem toplam puanda [$U=7490$; $p<0.05$] hem de alt boyutlardan alınan puanlarda [$U=7164$; $p<0.05$ / $U=8219$; $p<0.05$] anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Sıra ortalamaları dikkate alındığında, alt boyutlardan ve ölçeğin toplamından alınan puanlarda, öğretmenler tarafından başarılı görülen öğrencilerin, diğerlerine göre, öğretmenlerin etik değerlere daha fazla uydukları algısına sahip oldukları görülmektedir. Tablo 8’de “okulun yaşantılardan dolayı zevk alınan bir ortam olarak görülme durumu” değişkenine göre, öğretmenlerin etik değerlerine ilişkin öğrenci algılarının karşılaştırılmasıyla ilgili Mann Whitney U testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 8. Okulun Yaşantılardan Dolayı Zevk Alınan Bir Ortam Olarak Görülme Durumuna Göre Öğretmenlerin Etik Değerlerine İlişkin Öğrenci Algılarının Karşılaştırılması

ÖEDÖ Boyutlar	Sizin için okul yaşantınıza bağlı olarak zevk alınan bir ortam mıdır?	n	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	U	p
Mesleki sorumluluk	Evet	345	197.43	68115.00	2955.00	0.00
	Hayır	33	106.55	3516.00		
Mesleki yeterlilik	Evet	345	197.17	68022.00	3048.00	0.00
	Hayır	33	109.36	3609.00		
Toplam	Evet	345	197.66	68192.50	2877.50	0.00
	Hayır	33	104.20	3438.50		

Tablo 8’de görüldüğü gibi, okulun yaşantılardan dolayı zevk alınan bir ortam olarak görülme durumu değişkenine göre, öğretmenlerin etik değerlerine ilişkin öğrenci algıları hem toplam puanda [$U=2877.50$; $p<0.05$] hem de alt boyutlardan alınan puanlarda [$U=2955$; $p<0.05$ / $U=3048$; $p<0.05$] anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Sıra ortalamaları dikkate alındığında, alt boyutlardan ve ölçeğin toplamından alınan puanlarda, okulu yaşantılarına bağlı olarak zevk alınan bir ortam

olarak gören öğrencilerin, diğerlerine göre, öğretmenlerin etik değerlere daha fazla uydukları algısına sahip oldukları görülmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmada, öğrencilerin algılarına göre öğretmenlerin etik değerlere uyma düzeylerinin incelenmesi ve çeşitli değişkenlere göre karşılaştırılması amaçlanmıştır. Araştırmada ilk olarak, öğretmenlerin etik değerlere uyma düzeyleri belirlenmiştir. Öğrencilerin algılarına göre, öğretmenlerin etik değerlere uyma düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında öğrencilerin algılarına göre, öğretmenlerin “mesleki sorumlukla” ilgili etik değerlere “çok” uydukları; “mesleki yeterlilikle” ilgili etik değerlere ise “pek çok” uydukları sonucuna ulaşılmıştır. Başka bir deyişle, öğrenciler, öğretmenlerinin, “hata yaptığında özür dileme, konuşmalarında yargılayıcı değil açıklayıcı olma, adaletli davranma, hoşgörülü davranma, sevecen olma, öğrencileri anlamaya çalışma” gibi mesleki sorumlulukla ilgili etik ilkelere ve “öğrencilerle birlikte sınıf kurallarına uyma, onlara güven verme, derse zamanında girme, sağlıklı ve güvenli bir ortam oluşturma” gibi mesleki yeterlilikle ilgili mesleki etik ilkelere yüksek düzeyde uyduklarına ilişkin görüş bildirmişlerdir. Saban (2000), çocukların sosyal ve ahlaki deneyimlerinin, genellikle öğretmenleriyle etkileşimleri sonucunda oluştuğunu belirtmektedir. Bu bağlamda etik değerlere sahip öğretmenlerin, yansıttıkları davranışlarıyla öğrencilerde etik değerlerle ilgili farkındalık oluşturdıklarına ilişkin yordamada bulunulabilir. Etik değerlere ilişkin farkındalığı olan öğrencilerin, “gelecekte bireysel ve toplumsal ilişkilerinden meslek yaşamlarına kadar her türlü eylemlerinde doğru ve iyi olanı kendilerine rehber edinecekleri” (Karataş, 2013) dikkate alındığında, öğretmenlerin etik değerlere uyma düzeylerinin yüksek olması sevindirici bir durumdur. Alanyazında öğrencilerin algılarına göre öğretmenlerin etik değerlere uyma düzeylerinin incelendiği diğer araştırma sonuçları da, bu çalışmanın sonucu desteklemektedir (Gündüz & Coşkun, 2011; Örenel, 2005; Yeşilyurt & Kılıç, 2014)

Araştırmanın diğer amacı, öğrencilerin algılarına göre öğretmenlerin etik değerlerinin çeşitli değişkenlere göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesidir. Söz konusu değişkenlerden ilki cinsiyettir. Araştırmada kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre öğretmenlerin etik değerlere daha fazla uydukları algısına sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Gündüz ve Coşkun’un (2011) da belirttiği gibi toplumsal kültüre bağlı olarak, öğretmenlerin kız öğrencilere karşı daha kontrollü ve duyarlı davranış gösterme eğilimi bu farkı yaratmış olabilir. Ayrıca, kadın ve erkeklerin, konulara göre, farklı düzeylerde etik davranışlar gösterdikleri (Özen-Kutunis, Bayraktaroğlu & Özdemir, 2005) dikkate alındığında da bu farklılığın ortaya çıkması beklenen bir durumdur. Alanyazın incelendiğinde, ilgili konuda Gündüz ve Coşkun (2011), Uğurlu (2008) ve Ağra (2012) tarafından öğrencilerle yürütülen çalışmaların sonuçları bu araştırmanın sonuçlarıyla örtüşürken; Örenel tarafından (2005) yapılan çalışmanın sonucu örtüşmemektedir.

Araştırmada öğrenim görülen sınıf düzeyine göre, öğretmenlerin etik değerlerine ilişkin öğrenci algıları incelendiğinde, beşinci sınıf öğrencilerinin diğer sınıflara göre, hem toplam puanda hem de alt ölçek puanlarında öğretmenlerin etik değerlere daha fazla uydukları algısına sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. İlgili sonuç gelişim dönemleriyle açıklanabilir. Gelişim dönemlerine göre bireylerin, bilişsel düzeyleri, ahlaki gelişimleri, yaşama bakış açıları ve çevrelerindeki bireylerden beklentileri farklılık göstermektedir. Beşinci sınıf öğrencileri, kendilerini kabul ettirmek, beğendirmek, ödül kazanmak ve cezadan kaçmak için otoritenin her davranışını doğru davranış olarak kabul ettikleri son çocukluk dönemindedir. Üst sınıflar ise ergenlik dönemine bağlı olarak, kendi ahlaki gelişimlerini tamamlayabilmek için sevgi ve saygı duydukları yetişkinlerin söz ve davranışlarındaki uyuma dikkat ederek, çevrelerindeki yetişkinlerin davranışlarını sürekli eleştirdikleri bir dönemdedir (Can, 2013). Bu bilgiler ışığında, ilgili sonuç, gelişim dönemlerine bağlı olarak, beşinci sınıf öğrencilerinin öğretmenlerinin davranışlarını doğru kabul etme eğiliminde oldukları, üst sınıfların ise öğretmenlerinin davranışlarını görece daha fazla sorguladıkları yönünde yorumlanabilir. Alanyazında Gündüz ve Coşkun (2011) ve Örenel (2005) tarafından yapılan çalışmaların sonuçları da araştırma sonucuyla örtüşmektedir.

Araştırmada ulaşılan bir diğer sonuç, okullarda küçük düşürülen, dışlanan öğrencilerin olmadığını düşünen öğrencilerin, tersini düşünen öğrencilere göre öğretmenlerin etik değerlere daha fazla uydukları algısına sahip olmalarıdır. Okullarda öğrencilerin küçük düşürülmesi, öğretmenlerin ya da yöneticilerin öğrencilere psikolojik şiddet uyguladığının göstergesidir. Öğrencileri herhangi bir özelliğinden (dil, din, cinsiyet, sosyo-ekonomik durum vb.) dolayı dışlamak ise okullarda ayrımcılık yapıldığının göstergesidir. Her ne kadar Türkiye'de öğretmenlik mesleğine özgü, ulusal anlamda kabul görmüş etik ilkeler olmasa da, ilgili alanyazın çerçevesinde, okullarda şiddet türlerinden herhangi birini uygulamak ya da ayrımcılık yapmak, etik dışı davranış olarak kabul edilmektedir (Aksoy, 1999; Gözütok, 1999; Pelit & Güçer, 2005; Yılmaz & Altınkurt, 2009). Bu bağlamda okullarda küçük düşürülen, dışlanan öğrencilerin olmadığını düşünen öğrencilerin, öğretmenlerin etik değerlere daha fazla uyduklarına ilişkin algıları beklenen bir durumdur.

Araştırmada, aileleri kendileriyle olan iletişimlerinde açıklayıcı dil kullanan öğrencilerin, yargılayıcı dil kullanan öğrencilere göre, öğretmenlerin etik değerlere daha fazla uydukları algısına sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Alanyazında çocuklarıyla iletişimde yargılayıcı dil kullanan ailelerde daha otoriter bir ortamın olduğu; bu ortamda büyüyen çocukların da antidemokratik ya da zorbalık içeren davranışları diğer çocuklara göre daha fazla gösterdiği sonucuna ulaşan çalışmalar yer almaktadır (Dake, Price, Telljohann & Funk, 2003, Akt. Sarı, 2007). Bu durum, yargılayıcı dil kullanan ailelerde yetişen öğrencilerin, okullarda gösterdikleri istenmeyen davranışlara karşı öğretmenlerinin disiplini sağlamak amaçlı gösterdikleri davranışları, etik dışı davranış olarak yorumlayabileceklerini düşündürmektedir.

Araştırmada, hem ölçeğin toplamından hem de mesleki sorumluluk alt boyutundan alınan puanlarda, zayıfı olmayan öğrencilerin, zayıfı olan ve teşekkür alan öğrencilere göre öğretmenlerin etik değerlere daha fazla uydukları algısına sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca araştırmada, öğretmenler tarafından başarılı görülen öğrencilerin, diğerlerine göre, öğretmenlerin etik değerlere daha fazla uydukları algısına sahip oldukları belirlenmiştir. Yine bir diğer sonuç olarak, okulu, yaşantılarına bağlı olarak zevk alınan bir ortam olarak gören öğrencilerin, diğerlerine göre, öğretmenlerin etik değerlere daha fazla uydukları algısına sahip oldukları belirlenmiştir. Alanyazında öğrencilerin okula yönelik tutumları ile akademik başarıları arasında anlamlı ilişkiler bulunduğunu ortaya koyan çalışmalar yer almaktadır (Abu-Hilal, 2000; Valeski & Stipek, 2001). Öğrencilerin okula karşı olumlu tutum geliştirmeleri; okulu zevk alınan bir ortam olarak görmeleri, okulda kendilerini güvende ve mutlu hissetmeleri, kabul edilme, sevilme, onaylanma, takdir edilme gibi duyguları tatmaları anlamına gelmektedir. Bu ortamı sağlayan kişilerin öğretmenler olduğu dikkate alındığında başarılı olan ve okuldan zevk alan öğrencilerin, öğretmenlerinin etik değerlere daha fazla uyduklarını düşünmesi beklenen bir sonuçtur.

Araştırma sonuçlarına dayalı olarak, gelecekte, öğretmenlerin etik değerlerine ilişkin daha derin sonuçlara ulaşmak amacıyla nitel araştırma yöntemi işe koşularak öğretmenlerle görüşmelerin ve sınıflarda uzun süreli gözlemlerin yapıldığı araştırmalar yapılabilir. Alanyazında öğretmenlerin etik değerlere sahip olma düzeylerinin genel olarak kendi algılarına göre incelendiği dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, örneğin bu çalışmada olduğu gibi öğretmenlerin etik değerlerinden birinci derecede etkilenen öğrencilerin görüşlerinin alındığı, bunun dışında meslektaşların, ailelerin ve yöneticilerin görüşlerine başvurulduğu araştırmalarla farklı kademelerde görev yapan öğretmenlerin etik değerleri incelenebilir. Bu çalışmada öğretmenlerin etik değerlerinin hangi değişkenlere göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin dış yoruma dayalı yeterli bir tartışma geliştirilememiştir. Bu durumun temel nedeni, kuramsal olarak ilgili değişkenlerin öğretmenlerin etik değerleri üzerinde fark yaratacağına ilişkin ipuçları sunulsa da, istatistiksel olarak ilgili değişkenlerin işe koşulduğu araştırmaların yapılmamasıdır. Gelecekte, ilgili değişkenlerin işe koşulduğu çalışmaların yapılması, alanyazında ilgili değişkenlere ilişkin bilginin artmasını sağlayacak, daha genellenebilir sonuçlara ulaşılmasına zemin hazırlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Abu – Hilal, M. M. (2000). A structural model of attitudes towards school subjects, academic aspiration and achievement. *Educational Psychology*, 20 (1), 75-84.
- Akarsu, B. (2010). *Felsefe terimleri sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Aksoy, N. (1999). Educators' beliefs about ethical dilemmas in teaching: A research study among elementary school teachers in Turkey. *American Association of Behavioral and Social Sciences*, 2. Available from

<https://43f7cb640225fbfc67686e0928f1de5be0b26d7e.googleusercontent.com/host/0BwYZA6eD9SMqN0k5QV9YMkhGZ00/Perspectives/Perspectives1999/f18Aksoy.html>. 20.01.2015 tarihinde alındı.

- Arğa, M. (2012). *Öğretmenlerin mesleki etik ilkeleri kapsamındaki davranışlarının ilköğretim ve ortaokul öğrencilerinin algularıyla değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Avcıoğlu, A. (2011). Etik. <http://www.dho.edu.tr/pusula/69/etik.html> (Erişim Tarihi: 20.01.2015).
- Ay, Ü. (2003). *İşletmelerde etik ve sosyal sorumluluk*. Adana: Nobel Kitabevi.
- Aydın, İ. (2001). *Yönetmelik, mesleki ve örgütsel etik*. (2. Baskı). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Aydın, İ. (2003). *Eğitim ve öğretimde etik*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Aydın, İ. (2011). Öğretmenlik meslek etiği. Yayına Hazırlayan: Gönül Akçamete. *Eğitim Bilimleri Bakış Açısıyla Bir Profesyonel Olarak Öğretmen Çalışmayı*. Ankara: Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Can, G. (2013). *Kişilik gelişimi psikososyal ve ahlak gelişimi*. (Edt. B. Yeşilyaprak). Eğitim Psikolojisi. Ankara: Pegem Akademi.
- Cevizci, A. (2002). *Etiğe giriş*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Dayanç, T. (2007). *Sınıf öğretmenliği aday öğretmenlerinin mesleki etik konusundaki görüşleri ve mesleki etik ikilemleri çözümleme biçimleri*. Yayınlanmamış (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Duke, D. L. (1990). *Teaching: An introduction*. New York: McGraw-Hill
- Durkheim, E. (1949). *Meslek Ahlakı*. (Çev: Mehmet Karasan), Dünya Edebiyatından Tercüme, Ankara, Milli Eğitim Basımevi, Fransız Klasikleri, No: 164.
- Ekinci, A., & Öter, Ö. M. (2010). İlköğretim öğretmen adaylarının mesleki ve özel alan yeterlikleri. http://duabpo.dicle.edu.tr/oygem/dosya/Ogretmen_Adaylari_i%C3%A7_mizampaj.pdf. Erişim Tarihi: 20.01.2015.
- Erdem, A. R., & Şimşek, S. (2013). Öğretmenlik meslek etiğinin irdelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6, 15, 185-203.
- Erdoğan, Ç. (2012). İlköğretim okul müdürlerinin davranışlarının etik ilkelere uygunluğu. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20 (2), 503-518.
- Fraenkel, J. R., & Wallen, N.E. (2005). *How to design and evaluate research in education*. New York: McGraw-Hill.
- Gözütok, F. D. (1999). Öğretmenlerin etik davranışları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 32 (1-2), 83-99.
- Gündüz, Y., & Coşkun, Z. S. (2012). Öğrenci algısına göre öğretmen etik değerler ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(1), 111-131.

- Hatcher, T. (2004) Environmental ethics as an alternative for evaluation theory in for-profit business contexts. *Evaluation and Program Planning*, 27, 357-363.
- İşgüden, B., & Çabuk, A. (2006). Meslek etiği ve meslek etiğinin meslek yaşamı üzerindeki etkileri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(16), 59-86
- Karataş, A. (2013). İlköğretim öğretmen adayları için meslek etiğinin önemi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 28, 304-318.
- Karslı, M. D. (2004). *Yönetimsel etkililik*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Kayıkçı, K., & Uygur, Ö. (2012). İlköğretim okullarının denetiminde mesleki etik: Bir durum çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 18(1), 65-94.
- Kuçuradi, İ. (1999). *Etik*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Mengüşoğlu, T. (1992). *Felsefeye giriş*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Moss Curtis, D. (2006). Everything I wanted to know about teaching law school, I learned from being a kindergarten teacher: Ethics in the law school classroom. *B.Y.U. Education and Law Journal*, 455–498.
- Obuz, P. (2009). *Beden eğitimi ve spor öğretmenliği bölümü öğrencilerinin öğretmenlik mesleğiyle ilgili etik olmayan davranışlara ilişkin görüşleri*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Örenel, S. (2005). *Öğretmenlerin mesleki etik ilkeleri kapsamındaki davranışlarının ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerinin algılarıyla değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Özbek, O. (2003). *Beden eğitimi öğretmenlerinin meslekî etik ilkeleri ve bu ilkelere uyma düzeyleri*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Özen-Kutanis, R., Bayraktaroğlu, S., & Özdemir, Y. (Kasım, 2005). Etik davranışların yöneliminde cinsiyet faktörü: Bir devlet üniversitesi örneği. II. Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu. (ss. 211–218). Sakarya: Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.
- Pelit, E., & Güçer, E. (2005). Ticaret ve turizm meslek dersi öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğiyle ilgili etik olmayan davranışlara ilişkin algılamaları. II. Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu. 18–19 Kasım 2005 (ss. 71-85). Sakarya: Sakarya Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.
- Pelit, E., & Güçer, E. (2006). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğiyle ilgili etik olmayan davranışlara ve öğretmenleri etik dışı davranışa yönelten faktörlere ilişkin algılamaları. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 95-119.
- Pieper, A. (1999). *Etiğe giriş*. (Çev: Veysel Atayman, Sezer Gönül), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Saban, A. (2000). *Öğrenme öğretme süreci. Yeni teori ve yaklaşımlar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Sakin, A. (2007). *Okul öncesi öğretmenlerin mesleki etik davranışlar hakkındaki görüşleri ile ahlaki yargı düzeyleri ve öğretmenlik tutumlarının incelenmesi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Sarı, M. (2007). *Demokratik değerlerin kazanımı sürecinde örtük program: düşük ve yüksek "okul yaşam kalitesi"ne sahip iki ilköğretim okulunda nitel bir çalışma*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Şahin, A. E. (2004). *Meslek ve öğretmenlik*. V. Sönmez, (Ed.). Öğretmenlik mesleğine giriş. Ankara: Anı Yayıncılık
- Uğurlu, C. T. (2008). Lise son sınıf öğrencilerinin öğretmenlerinin etik davranışlarına ilişkin algıları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16(2), 367-378.
- Valeski, T. J., & Stipek, D. J. (2001). Young children feelings about school. *Child Development*, 72(4), 1198-1214.
- Watt, D., & Doig, A. (2009). *Etik yol liderlik programı uygulama kılavuzu*. (Çev: İ. Aydın ve Ö. F. Gençkaya). Ankara: Elma Yayınevi.
- Yaman, E., Çetinkaya-Mermer, E., & Mutlugil, S. (2009). İlköğretim okulu öğrencilerinin etik davranışlara ilişkin görüşleri: Nitel bir araştırma. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 93-108
- Yaşaroğlu, F. (2007). *Bir meslek olarak öğretmenlik*. D. Ekiz ve H. Durukan (Ed.) Eğitim Bilimine Giriş. İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Yeşilyurt, E., & Kılıç, M. (2014). Ortaokul öğrencilerinin algılarına göre öğretmenlerin etik değerlere uyma düzeylerinin değerlendirilmesi. *EKEV Akademi Dergisi*, 18(60), 471-486.
- Yılmaz, K., & Altinkurt, Y. (2009). Öğretmen adaylarının mesleki etik dışı davranışlar ile ilgili görüşleri. *İş Ahlakı Dergisi*, 2(2), 71-88.